فارین پالیسی: بن‌سلمان نماد جنایت

استیون کوک*: محمد بن‌سلمان بدتر از یک جنایتکار است. او سمبل جنایت است. چرا در آمریکا همه از نمایندگان کنگره گرفته تا مادر من و حتی رانندگان اوبر (شرکت تاکسی اینترنتی که سهام آن در اختیار بن‌سلمان است) از دست ولیعهد سعودی عصبانی هستند؟ چون می‌دانند جمال خاشقجی، فقط یک بخش کوچک از داستان شرورانه او است./ ***تحلیلگر حوزه خاورمیانه نشریه فارین‌پالیسی**

علاءالدین از کجا آمد؟

بر خلاف تصور عمومی علاءالدین یکی از داستان‌های اصلی از مجموعه افسانه‌های هزار و یک شب (شب‌های عربی) نیست، بلکه در قرن هجدهم میلادی توسط یک نویسنده فرانسوی و بر اساس شخصیت علی‌بابا به نگارش درآمد.

«آنتوان گالاند» که برای نخستین‌بار داستان‌های هزار و یک شب را از نسخه سوری معاصرتر آن به قلم «حانا دیاب» به فرانسه بازمی‌گرداند، تصمیم گرفت داستانی مستقل با عنوان «علاءالدین و چراغ جادو» را در همان فضا خلق کند. از آنجایی که ریشه داستان‌های هزار و یک شب همان داستان ایرانی «هزار افسانه» است، بعدها در عصر خلفای عباسی مورد توجه دبیران ایرانی و عمدتا شیعه دربار او و بعدتر همتایان مصری آنها در عصر خلفای مملوک و آندلس قرار گرفت و در قالب ۲ روایت اصلی به مرکزیت بغداد و قاهره به عربی بازگردانده شد. به همین دلیل قهرمانان اصلی مانند علی‌بابا اسامی شیعه دارند و در مقابل شخصیت‌های منفی همانند جعفر، وزیر اعظم سلطان عقربه نیز از شخصیت‌های تاریخی منفور ایرانیان و شیعیان، یعنی هارون‌الرشید(ملقب به ابوجعفر) و جعفر برمکی(وزیر مکار او) برگرفته شده بودند.

نگاه انیماتور

محمدامین همدانیان*

بن‌سلمان؛ یک آنتاگونیست تمام‌عیار

جنگ نه چندان سرد این روزها، جدال رسانه‌های قدرتمندی است که برای هم شاخ و شانه می‌کشند و با ابزار سینما، صفوف خود را گسترش می‌دهند و ما تنها به کشف لبه‌های تیز کنایه‌های‌شان مشغولیم.

در نسخه‌های قدیم و جدید علاءالدین، جعفر پادشاهی است که به دنبال قدرت چراغ جادو است، در حالی که در نسخه انیمیشن علاءالدین، یک آنتاگونیست (ضدقهرمان) تمام‌عیار است؛ به نحوی که حتی چیزی برای پنهان کردن نداشته و در چهره او بدجنسی مشهود است تا آنجا که خودش به مار تبدیل می‌شود. البته که اساسا تحقیر دنیای عرب در آثار هالیوودی یک دست‌فرمان همیشگی است اما این‌بار هدف قدری دقیق‌تر شده است.

دیزنی اساسا قصد ندارد تفاوت ملموسی بین بازتولید لایو اکشن‌های خود با نسخه اصلی ایجاد کند، مگر اصلاحاتی که به‌صورت نامحسوس حفره‌های منطقی را پر کند.

«جعفر»ی که در لایو اکشن علاءالدین می‌بینیم، قدری پیچیده‌تر و لایه‌دارتر شده و در ظاهر یک مدعی پادشاهی خونسرد اما بشدت جاه‌طلب و مکار را تداعی می‌کند. صفاتی که ما را مستقیما سراغ «محمد بن‌سلمان» می‌برد، باعث شده مروان کنزاری را به‌عنوان جعفر انتخاب کنند. تخصص این بازیگر، ایجاد حس تنفری زیرکانه است. در حالی که مخاطبان حرفه‌ای به سرعت سراغ کشف اختلاف‌های بازتولید می‌روند، چه چیزی موجب شده دیزنی تغییری در جعفر انیمیشنی تا لایو اکشنش ایجاد کند؟! آیا عمدا یا حتی در ناخودآگاه کارگردان، بن‌سلمان به سمبل پادشاهی عرب تبدیل شده که با همان دیسیپلین به‌دنبال قدرتی رویایی است؟

***کارگردان انیمیشن «فهرست مقدس»**

واکنش‌های فضای مجازی

حساب توئیتری فرهاد قدوسی*

جعفر چقدر شبیه بن‌سلمان است

جعفر (با بازی مروان کنزاری) شخصیت شرور علاءالدین، فیلم جدید دیزنی، شباهت (غیرطبیعی) خیره‌کننده‌ای به شاهزاده سعودی، محمد بن‌سلمان دارد؛ نشانه‌ای از حامی مالی قطری این فیلم؟ تازه «جعفر» در فیلم می‌خواهد کشور کوچک همسایه (قطر) را هم اشغال کند.

***استاد ایرانی تبار دانشگاه در آمریکا**

علاءالدین

محصول ۲۰۱۹ والت‌دیزنی
ژانر: لایو اکشن موزیکال
کارگردان: گای ریچی
فیلمنامه: جان آگوست و گای ریچی
فیلمبردار: آلن استوارت
هزینه تولید: ۱۸۳ میلیون دلار
باکس‌آفیس (فروش گیشه ایالات متحده):
بیش از یک میلیارد دلار
اقتباس واقع‌نمایانه‌ای از:
علاءالدین (انیمیشن ۱۹۹۲-دیزنی)
علاءالدین و چراغ جادو (اقتباس قرن هجدهمی نویسنده فرانسوی آنتوان گالاند از داستان‌های هزار و یک شب)

جن
ویل اسمیت (آمریکایی)

علاءالدین (شاهزاده علی)
مینا مسعود (مصری- کانادایی)

شاهزاده یاسمین
نوآمی اسکات(هندی-انگلیسی)

وزیر اعظم(جعفر)
مروان کنزاری(تونسی-هلندی)

سلطان عقربه
نوید نگهبان(ایرانی-آمریکایی)

دالیا(ندیمه یاسمین)
نسیم پدراد(ایرانی-آمریکایی)

حکیم(فرمانده نگهبانان قصر)
نعمان آکار (ترکی-آلمانی)

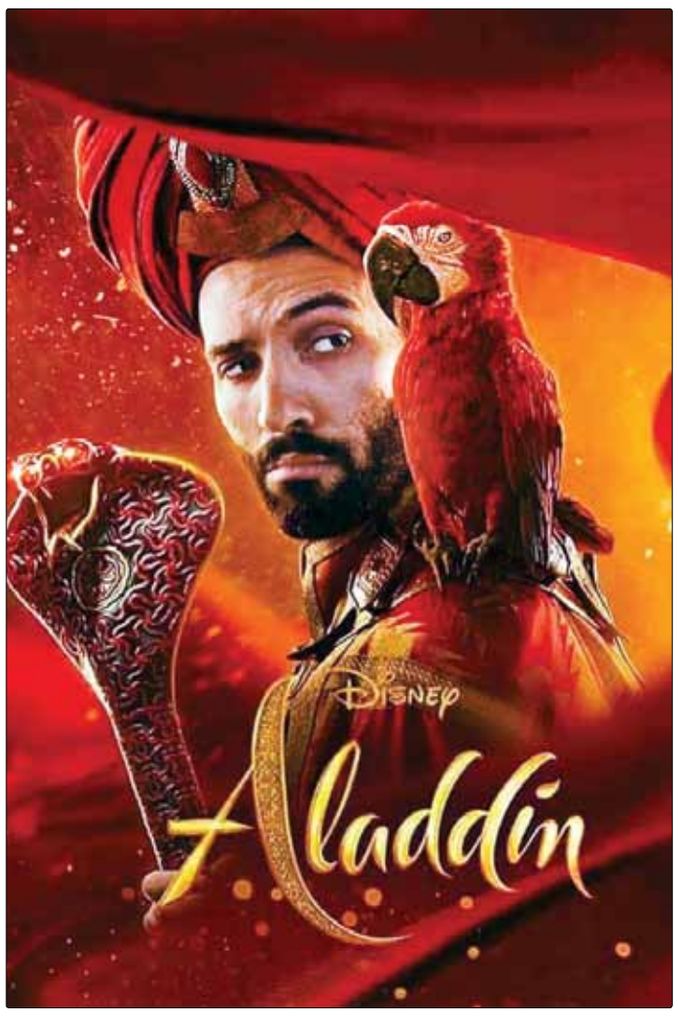

فیلم سینمایی علاءالدین چگونه منفورترین شخصیت جهان عرب را به بازی گرفت

بن‌سلمان، اسیر چراغ جادو

شروین طاهری
روزنامه‌نگار

«علاءالدین ظاهراً هنوز جادوی کهنه‌اش را حفظ کرده چنان که طبق برآورد «Exhibitor Relations» فیلم جدید دیزنی (در اولین هفته اکران) از جمعه تا یکشنبه، ۸۶ میلیون دلار در گیشه آمریکای شمالی فروخته است». این خبری است که روزنامه انگلیسی‌زبان «سعودی گازت» وابسته به دربار ریاض روز ۲۷ ماه مه ۲۰۱۹ با آن از اکران موزیکال نام‌آشنای والت‌دیزنی در سینماهای عربستان استقبال کرد. این فیلم که در حقیقت نسخه «لایو اکشن» (واقع‌نمایی) کارتون پرطرفدار «علاءالدین ۱۹۹۲» است، با چند روز تاخیر نسبت به اکران هالیوود و آمریکای شمالی از روز پنجشنبه ۲۳ ماه مه در سینماهای عربستان پخش شد. در حقیقت این ولیعهد جاه‌طلب و خوره هالیوود سعودی بود که با تشویق و تبلیغ دستگاه حکومتی سرکوبگر اما به اصطلاح مدرنش، صدها هزار نفر از سینمادوستان حجاز را به تماشاخانه‌های تاریک در جده، ریاض، تبوک، ظهران، دمام، طائف، بریده، المبرز و حتی شهرهای جنگ‌زده ابها و خمیس مشیط در نزدیکی مرز یمن کشاند تا ضمن بالا انداختن پاپ‌کورن، چشم‌شان به چهره شرورانه‌ای از خود او روشن شود. حماقتی دیگر از سر خودشیفتگی پسر شاه که رعایا را به جشن مضحکه شدن خود دعوت کرده بود، در حالی که سال قبل از آن (مارس ۲۰۱۸) در جریان تور بازدید از هالیوود حتی از استودیوی ساخت علاءالدین نیز بازدید کرده بود، بی‌خبر از آشی که برایش پخته بودند. احتمالا بیماری خودشیفتگی هنوز هم مانع از آن می‌شود که بپذیرد، هدف دوستان آمریکایی نازنینش تحقیر او بوده است. همانند نوکری بی‌قید و شرط برای عمو دونالد، اربابش در کاخ سفید که از هر فرصتی- حضوری و غیرحضوری- برای یادآوری این نکته به ولیعهد سعودی و پدر تاجدارش استفاده می‌کند که فراموش نکنند که چیزی بیش از «گاو شیرده» نیستند. در حالی که اندک مخاطبان قدیمی‌تر این فیلم به هوای خاطره‌بازی با کارتون دو بعدی ربع قرن پیش علاءالدین به تماشای نسخه لایو اکشن آن آمده بودند و ذهن‌شان بیشتر درگیر مقایسه میان شخصیت‌های جان گرفته جدید با کاراکترهای نسخه اولیه بود، اکثریت کودکان و جوانان در همان چند دقیقه نخست با دیدن یک شخصیت آشنا و واقعی روی پرده نقره‌ای کاملا مبهوت شدند. جعفر، وزیر اعظم شاه سرزمین عقربه (عقرب) و دشمن مشترک همه قهرمانان داستان هزار و یک شبی علاءالدین ۲۰۱۹، به عنوان یکی از شیطانی‌ترین کاراکترهای دیزنی‌لند، از هر نظر شخصیت ولیعهد سعودی را بازمی‌نمایاند؛ چهره و فیگورهایی کاملا شبیه محمد بن‌سلمان و البته جاه‌طلبی افسارگسیخته توأم با جهالتش، منش ضدبشری و توسل او به هر جنایتی برای رسیدن به تخت پادشاهی عقربه که گویی همان عربستان است. ضمنا او می‌خواهد پادشاهی کوچک همسایه را نابود کند- بدل قطر در جهان واقع- تا هیچ شکی باقی نماند که وزیر اعظم نمادی از ولیعهد حال حاضر سعودی است.

از همان نخستین روزهای اکران علاءالدین در عربستان که اتفاقا به‌خاطر مصادف شدن با جشن بازگشایی رسمی سالن‌های سینمایی در این کشور پس از ۳۵ سال، با استقبال زیادی مواجه شده بود، موجی توئیتری و فیسبوکی از قیاس‌های کاربران عرب و بعدتر مخاطبان جهانی فیلم، بین این دو شخصیت واقعی و دیجیتال به راه افتاد. طبق معمول دستگاه سرکوب سایبری قدرتمند سعودی و سهامداران عرب توئیتر دست به کار شدند تا از گسترش این ترند جلوگیری کنند اما هنوز می‌توان پست‌های زیادی در این رابطه پیدا کرد، بویژه بین کاربرانی که خارج از شیخ‌نشین‌های عربی (به استثنای قطر) هستند. از جمله «جوده» که یکی از پرطرفدارترین اکانت‌های عربی حامی ملی‌گرایان مصری در فیسبوک به شمار می‌آید، در این باره نوشت: «جعفر، وزیر سلطان از اینکه نفر دوم کشور باشد متنفر است و می‌خواهد حتی از راه‌های شریرانه هم که شده سلطنت را به چنگ آورد». اشاره او به سکانسی است که وزیر اعظم با اتکا به نیروی شیطانی خود (عصای جادوی سیاه و لاگوی طوطی) در ائتلاف با «جن» یا همان غول آبی چراغ جادو، همه نگهبانان را طلسم می‌کند و پس از سرنگونی سلطان حامد بر تخت شاهی می‌نشیند و خطاب به شاهزاده علی (نام دیگر علاءالدین، قهرمان اصلی) که در بند او است چنین پرده از ماهیت شیطانی خود برمی‌دارد: «خیالم نیست که همه مملکت را بسوزانم. همه کشورهای اطراف‌مان را نابود کنم. همه سرزمین‌های دوست را اشغال کنم. من در ازای به قدرت رسیدن با جن متحد شده‌ام». در ادامه حساب کاربری «جوده» چیزی شبیه بیانیه صادر کرده و با تمجید از پیام علاءالدین جدید نوشته است: «این حرف، ما را به یاد اشغال و نابودی یمن و اتحاد با اسرائیل می‌اندازد. عجبا که کاراکتر جعفر را هنرپیشه هلندی تونسی‌تبار «مروان کنزاری» بازی می‌کند که شباهت بسیاری به محمد بن‌سلمان دارد. نه‌تنها مروان با دقت تمام تلاش می‌کند حالاتش خیلی شبیه محمد بن‌سلمان باشد، بلکه مراقب است آدابی برخلاف سنت شاهان عربستان سعودی را بنمایاند تا نشان دهد وزیر و ولیعهد دارند به خلاف جهت سنت‌ها می‌روند».

برخی منتقدان هالیوودی که از زاویه نگاه آمریکایی، جدی شدن بیش از حد نقش وزیر را نقطه ضعف علاءالدین خوانده و آن را بی‌شباهت به شخصیت اولیه کاریکاتوری چندوجهی و سرگرم‌کننده در نسخه کارتونی برشمرده‌اند، ظاهرا متوجه عزم و اراده کارگردان، نویسنده و خود بازیگر برای بازنمایی شخصیت واقعی بن‌سلمان در قالب جعفر نیستند. نگاهی به ملیت اصلی (غیرغربی) هنرپیشه‌های نقش اصلی بیندازید؛ ۲ ایرانی، یک مصری، یک ترک و خود کنزاری که تونسی است؛ کشورهایی که دست کم طی دهه پس از انقلاب‌های موسوم به بهار عربی، نفرت از آل‌سعود تبدیل به دغدغه اجتماعی‌شان شده است. بیراه نیست اگر بگوییم آنها با همان حس نفرت و انتقامی نسبت به دیکتاتور جوان سعودی، سوار قطار تولید علاءالدین شده‌اند که خانواده و وابستگان آرمسترانگ (بدل از لیندبرگ‌ها) در فیلم «قطار سریع‌السیر شرق» برای شرکت در ضیافت چاقو برای ستاندن انتقام از هچت منفور با هرکول پوآرو، کاراگاه بلژیکی همسفر شده بودند. ساده‌لوحانه است اگر تصور کنیم تشبیه یک کاراکتر سینمایی اهریمنی به یک دیکتاتور عربی تنها پیام گنجانده شده در این فیلم از سوی دستگاه کنترل ذهن هالیوود بوده باشد. پیام‌های علاءالدین به اندازه دامنه مخاطبانش از آن سو تا این سوی دنیا متنوع و حتی گاه متناقضند. مثل همان تحقیرهای همیشگی جوامع عربی و اسلامی توسط هالیوود آن هم در دل روایتی برگرفته از داستان هزار و یک شب که قاعدتا مربوط به دوران جلال و جبروت سرزمین‌های عربی و اسلامی است. پیام دیگر کاملا فمینیستی است. ظاهرا قهرمان [مرد] اصلی فیلم علاءالدین دوره‌گرد است- که برخلاف کارتون قدیمی دیزنی در فیلم جدید بیشتر با عنوان ساختگی «شاهزاده علی» خطاب می‌شود- اما هر چه از فیلم می‌گذرد «مینا مسعود»، بازیگر مصری‌تبار با همه شیطنت‌ها و شباهت‌هایش به کاراکتر نوستالژیک کارتونی علاءالدین در سکانس‌های مشترک بیشتری در مقابل قهرمان زن یعنی شاهزاده خانم «یاسمین» با بازی «نوآمی اسکات» محو می‌شود به طوری که حتی در پایان تاج پادشاهی که از جعفر وزیر بازپس گرفته شده به یاسمین پیشکش می‌شود و او لایق حکومت معرفی می‌شود، نه علی. نکته دیگر اینکه در سلسله رویدادهای ماجرا، علاءالدین شرقی یا به قولی ایرانی حتی نسبت به شخصیت غول چراغ یا همان جن تحت فرمانش با بازی استثنایی ویل اسمیت که نمونه‌ای تیپیک از «یک آمریکایی باحال» است، نقشی منفعلانه‌تر دارد. طرفه اینکه پیش‌بینی می‌شود اسمیت احتمالا به‌خاطر همین بازی، نامزد جوایز آکادمی و اسکار شود، البته معلوم نیست برای نقش اول مرد یا نقش دوم! با این همه شاید گنجاندن یک پیام سیاسی آشکار در فیلم، ایده اولیه دن لین، تهیه‌کننده تایوانی، مدیر شرکت رایدبک و شریک حق امتیاز(فرانشیز) علاءالدین با والت دیزنی نبوده باشد اما شواهدی هست که تیم فنی از همان زمان که نوشتن سناریو و پیش‌تولید را آغاز کردند، هدفی سیاسی را دنبال می‌کردند. شگفتی ما از انگیزه‌های آنها برای ارائه تصویری اهریمنی از کسی که عملا قدرت دربار ریاض را قبضه کرده و به احتمال زیاد شاه آینده سعودی خواهد بود، وقتی دوچندان می‌شود که به تاریخ آغاز پروژه نگاهی بیندازیم؛ اکتبر ۲۰۱۶، تنها ۹ ماه پس از آنکه سلمان بن‌عبدالعزیز ۸۱ ساله و دچار بیماری و نسیان به جای برادر تازه خاک شده‌اش عبدالله، تاج و تخت سعودی را به ارث برد و پسر ارشدش محمد به عنوان همه‌کاره خاندان در موقعیت کودتا برای حذف همه رقبای استخوان‌دار برای تصاحب سمت ولیعهدی یا همان جانشینی شاه قرار گرفت. آن زمان در نخستین روزهای دیکتاتوری خام و خشن بن‌سلمان که حمایت اوباما و همتایانش در پاریس، لندن، برلین و بروکسل را به همراه داشت، هنوز از عشق‌بازی تهوع‌آور او با ترامپ و نتانیاهو نیز خبری نبود اما از نگاه نخبگان غرب، این شیخک تازه به دوران رسیده و مجنون قدرت، شمایی کلاسیک از یک شخصیت آنتاگونیست (ضدقهرمان) داشت.

ادامه در صفحه ۸

ژانر ۳۰۰ ساله چراغ جادو

علاءالدین ۲۰۱۹، چهارمین اقتباس والت‌دیزنی از افسانه علاءالدین و چراغ جادو است که در حقیقت همان نسخه لایو اکشن(واقع‌نمایی سینمایی) از انیمیشن علاءالدین ۱۹۹۲ محسوب می‌شود. اما مدت‌ها پیش از اینها علاءالدین وارد سنت داستان تئاتر، پویانمایی، لایو اکشن و سینمای غرب شده بود به طوری که می‌توان گفت علاءالدین و غول(جن) چراغ جادو، مجموعا یک ژانر داستانی- نمایشی در هنر مدرن طی ۳ سده اخیر را تشکیل می‌دهند که آثار این ژانر نقش تعیین‌کننده‌ای در شناخت فانتزی غربی‌ها از جهان اسلامی- عربی داشته‌اند. برخی از مهم‌ترین آثار علاءالدینی به ترتیب زیر هستند:

- تئاتر موزیکال علاءالدین جدید(۱۹۰۶، انگلیس)
- لایو اکشن علاءالدین و چراغ جادو(۱۹۱۷ فاکس، آمریکا)
- ماجراهای پرنس اکمد(۱۹۲۶، آلمان)
- انیمشین‌های علاءالدین (۱۹۹۲)، بازگشت جعفر(۱۹۹۴)، علاءالدین و شاه دزدان(۱۹۹۶) (دیزنی)
- کارتون سریالی علاءالدین(۱۹۹۴ تا ۱۹۹۹)
- بازی ویدئویی علاءالدین(۱۹۹۴)

برداشت محتوایی

هادی محمدیان*

علاءالدین در آتش اختلاف ایران و عربستان می‌دمد

یک زمان آنقدر منظور فیلم مشخص است که به قول معروف با چشم غیرمسلح هم می‌توان آن را تشخیص داد. هالیوود و دیزنی تعهدی ندارند با علاءالدین بخواهند فرهنگ عربی، ایرانی یا اسلامی را معرفی کنند، بلکه بیش از هر چیز به دنبال نفوذ فرهنگی آمریکا و البته پول هنگفتی هستند که از فیلم‌ها و انیمشین‌های‌شان به جیب می‌زنند. پیام‌های فرهنگی معمولا بسیار پیچیده‌تر و درازمدت‌تر از پیام‌های سیاسی هستند اما می‌توان گفت فیلم علاءالدین مشخصا با شبیه‌سازی شخصیت‌های قهرمان فیلم به ایرانی‌ها یا شیعیان مثل شاهزاده علی و سرزمین شهرآباد که شخصیت ضدقهرمان یعنی جعفر که بسیار شبیه بن‌سلمان است، قصد حمله به آن را دارد، تلاش می‌کند در اختلافات بین ایران و عربستان به عنوان ۲ کشور بزرگ اسلامی بدمد.

***کارگردان انیمیشن‌های «شاهزاده روم» و «فیلشاه»**

نگاه عربی

خالد آ بیدون*(شبکه الجزیره)

علاءالدین و تحقیر همیشگی جهان عرب و اسلام توسط غربی‌ها

بازی یک عرب (مینا مسعود) در نقش قهرمان فیلم علاءالدین نمی‌تواند نژادپرستی ملموس این فیلم علیه اعراب را جبران کند... محتوای فیلم درباره خاورمیانه و جهان اسلام است... به بازی گرفتن این همه بازیگر عرب در علاءالدین لابد برای ایجاد این تصور است که عقربه یک سرزمین عربی یا دست کم نماینده جهان عرب است با همان نسبت‌های مزورانه‌ای که به آن می‌دهند؛ یک منطقه بربر که در آن اگر از قیافه‌ات خوش‌شان نیاید، گوشت را می‌برند.

بنیاد علاءالدین بر بازنمایی سینمایی استشراقی (اورینتالیسم) گذاشته شده که بازیگران در آن کاریکاتوری از شرق را به نمایش می‌گذارند. این کارتون استشراقی محصولی به قدمت یک قرن از دانشگاهی‌ها، هنرمندان، رسانه‌ها و فیلمسازان (غربی) است که این شرق کذایی را جایی دقیقا بر خلاف هر چیز مدرن، لیبرال و غربی جلوه می‌دهند. خلاصه عقربه به کارتونی‌ترین شکل ممکن همان شرق است. اینکه بازیگری مصری در نقش علاءالدین ظاهر شود، چندان اهمیتی ندارد. او و بازیگر سبزه نقش شاهزاده یاسمین همان‌طور قرار است چهره قراردادی تروریستی اعراب و مسلمانان را در سینمای غرب نمایندگی کنند که جعفر. او که (در همه نسخه‌های علاءالدین) سردسته اشرار بوده و هست، همیشه تهدیدگر و ضرر زننده است و کلیشه‌ای مزورانه از یک عرب عصبانی و بدجنس را نشان می‌دهد. استعاره جعفر از کاراکتر او فراتر رفته و فرهنگ بدوی و پدرسالارانه عقربه را با جوهره مردسالاری خشن تعریف می‌کند.

***حقوقدان و نویسنده کتاب «اسلام‌ستیزی آمریکا»**